

Юридичні науки

УДК 349.2: 331.576

Корсюк Яна Андріївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Корсюк Яна Андреевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Korsyuk Yana

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

**ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ
МІГРАЦІЇ: СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ
ПОЗИТИВНЫЕ И НЕГАТИВНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ВНЕШНЕЙ
ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ: СТАТИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ
POSITIVE AND NEGATIVE IMPLICATIONS OF FOREIGN LABOR
MIGRATION: THE STATISTICAL ASPECT**

***Анотація.** Зовнішня трудова міграція – негативне явище, яке з кожним роком все більше впливає на Україну, стаючи проблемою, яка потребує негайного рішення. Стаття присвячена розгляду такого явища як зовнішня трудова міграція. У роботі детально проаналізовано доктринальні визначення «трудової міграції» та наведено легальне тлумачення ключового терміну статті. Автором наводиться й власне визначення зовнішньої трудової міграції, яке варто використовувати під час аналізу самої статті.*

У роботі наведені та проаналізовані статистичні дані щодо кількості осіб, які здійснили зовнішню трудову міграцію, щодо рівня інфляції та рівня заробітної плати в Україні за декілька років. Використано

офіційні дані, які зібрані Міжнародною організацією з міграції (МОМ) та відображені у звітах.

Досліджено причини та передумови, які стали причиною міграції українців у зарубіжні країни. Всі аргументи підкріплюються автором статистичними даними та працями авторитетних вчених, у більшості своїй українських. У статті звернута увага на позитивні та негативні наслідки трудової міграції. Автором детально розглянуто та проаналізовано кожний із них.

Надано декілька короткострокових та довгострокових прогнозів подальшої ситуації в Україні за умов продовження тенденції виїзду економічно активного населення закордон. Зокрема, прогнозується старіння нації, зменшення кількості людей, здатних до виконання трудової функції.

Наприкінці роботи автор доходить до висновку, що явище «зовнішня трудова міграція» має як негативні, так і позитивні наслідки, які наразі допомагають Україні зменшити напругу на ринку праці та скоротити безробіття. Більш того, наводяться способи (дії), які необхідно вчинити задля зменшення кількості трудових мігрантів у майбутньому задля попередження виникнення негативних наслідків (старіння нації, зменшення кількості економічно активного населення). До таких способів автор статті відносить: стабілізація соціально-економічних процесів та підвищення рівня праце забезпечення, запровадження соціальних пільг, створення нових робочих місць з гідною оплатою праці.

Ключові слова: трудова міграція, інфляція, безробіття, економічно активне населення, наслідки міграції, міграційна політика.

Анотація. Внешняя трудовая миграция – негативное явление, которое с каждым годом все больше влияет на Украину, становясь проблемой, требующей незамедлительного решения. Статья посвящена рассмотрению такого явления как внешняя трудовая миграция. В работе

подробно проанализированы доктринальные определения «трудовой миграции» и приведено легальное толкование ключевого термина статьи. Автором приводится и собственное определение внешней трудовой миграции, которое следует использовать при анализе самой статьи.

В работе приведены и проанализированы статистические данные по количеству лиц, совершивших внешнюю трудовую миграцию, по уровню инфляции и уровню заработной платы в Украине за несколько лет. Используются официальные данные, собранные Международной организацией по миграции (МОМ) и отражены в отчетах.

Исследованы причины и предпосылки, которые стали причиной миграции украинцев в зарубежные страны. Все аргументы подкрепляются автором статистическими данными и трудами авторитетных ученых, в большинстве своем, украинских. В статье обращено внимание на положительные и отрицательные последствия трудовой миграции. Автором подробно рассмотрены и проанализированы каждые из них.

Предоставлено несколько краткосрочных и долгосрочных прогнозов ситуации в Украине в условиях продолжения тенденции выезда экономически активного населения за границу. В частности, прогнозируется старения нации, уменьшение количества людей, способных к выполнению трудовой функции.

В конце работы автор приходит к выводу, что явление «внешняя трудовая миграция» имеет как отрицательные, так и положительные последствия, которые сейчас помогают Украине уменьшить напряжение на рынке труда и сократить безработицу. Более того, приводятся способы (действия), которые необходимо совершить для уменьшения количества трудовых мигрантов в будущем для предупреждения возникновения негативных последствий (старение нации, уменьшение количества экономически активного населения). К таким способам автор статьи относит: стабилизация социально-экономических процессов и

повышение уровня трудоустройства, внедрение социальных льгот, создание новых рабочих мест с достойной оплатой труда.

Ключевые слова: трудовая миграция, инфляция, безработица, экономически активное население, последствия миграции, миграционная политика.

Summary. External labor migration is a negative phenomenon, which every year more and more influences Ukraine, becoming a problem requiring immediate solution. The article is devoted to the consideration of such a phenomenon as external labor migration. The paper analyzes in detail the doctrinal definitions of "labor migration" and provides a legal interpretation of the key term of the article. The author provides his own definition of external labor migration, which should be used when analyzing the article itself.

The paper presents and analyzes statistical data on the number of persons who have committed external labor migration, on the level of inflation and the level of wages in Ukraine for several years. Used official data collected by the International Organization for Migration (IOM) and reflected in the reports.

The reasons and preconditions that caused the migration of Ukrainians to foreign countries are investigated. All arguments are supported by the author with statistical data and the works of reputable scientists, most of them Ukrainian. The article draws attention to the positive and negative effects of labor migration. The author thoroughly reviewed and analyzed each of them.

Several short-term and long-term forecasts of the situation in Ukraine have been provided in the context of the continuation of the trend of the economically active population going abroad. In particular, the aging of the nation, a decrease in the number of people capable of performing the labor function, is predicted.

At the end of the work, the author comes to the conclusion that the phenomenon of "external labor migration" has both negative and positive consequences, which now help Ukraine to reduce tension in the labor market and reduce unemployment. Moreover, there are ways (actions) that need to be done to

reduce the number of labor migrants in the future to prevent the occurrence of negative consequences (aging of the nation, reducing the number of economically active population). The author of the article considers such methods as: stabilization of socio-economic processes and increase in the level of labor supply, introduction of social benefits, creation of new jobs with decent wages.

Key words: *labor migration, inflation, unemployment, economically active population, consequences of migration, migration politics.*

Постановка проблеми. Зовнішня трудова міграція – негативне явище, яке з кожним роком все більше впливає на Україну, стаючи проблемою, яка потребує негайного рішення. На відміну від внутрішньої міграції, яка хоча й впливає на окремі регіони держави, але не стає причиною катастрофічних наслідків, зовнішня міграція стає фактором, який може призвести до своєї «трудової» катастрофи. Саме тому нами було прийнято рішення щодо дослідження такого явища як «зовнішня трудова міграція», визначення причин та наслідків, до яких вона призводить. До речі, у роботі нами будуть досліджені не лише негативні, але й позитивні наслідки, та проаналізовані причини їх настання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема трудової міграції активно досліджується провідними вченими України, оцінюються масштаби внутрішньої та зовнішньої міграції у наукових статтях, монографіях, дисертаціях, навіть робляться наукові прогнози щодо наслідків, які настануть у майбутньому. Визначенню поняття «трудова міграція» були присвячені наукові праці таких вчених, як: О. В. Астахова, М. М. Вівчарик, Т. О. Гнатюк, Ю. П. Гуменюк, В. Капітан, І. П. Майданік, О. А. Малиновська, М. Ю. Приз, І. В. Ховрах та інші. Питання трудової міграції в Україні, у тому числі й міжнародною, активно обговорювалися такими науковцями: Д.В. Хачатрян, О.М. Петрос, В.Т. Васільєв та багато інших. Однак, незважаючи на велику кількість праць, присвячених трудовій

міграції, залишилося декілька питань, які не були розкриті та оцінені науковцями у своїх статтях, монографіях.

Метою статті є дослідження соціальних, правових та економічних передумов міграції, встановлення позитивних та негативних наслідків трудової міграції, довгострокових та короткострокових прогнозів подальшої ситуації в Україні за умов продовження тенденції виїзду економічно активного населення за кордон.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна – держава, в якій зовнішня трудова міграція стала небажаною об'єктивною реальністю. З кожним роком економічно активне населення, переважно працівники від 20 до 45 років залишають територію нашої держави задля пошуку більш оплачуваної роботи за кордоном. Учені виділяють як економічні, такі і соціальні фактори, які стали причиною масової зовнішньої трудової міграції. Дане питання буде розглянуто та детально проаналізовано одразу після встановлення визначення «трудова міграція».

Встановлення та аналіз доктринальних визначень ключового поняття є важливим етапом нашої дослідницької роботи. Адже для того, аби проводити оцінку статистичних даних, порівнювати власні висновки із висновками, зробленими провідними вченими України, необхідно достеменно розуміти основні поняття, якими ми плануємо оперувати.

Термін «міграція» все більше набуває універсального збірного характеру, під яким автори, що його використовують, розуміють іноді зовсім різні категорії, пов'язані з територіальним переміщенням на різних його стадіях. Для уникнення різночитань термін «міграція» в науковому аналізі обов'язково вимагає уточнювальної ознаки-прикметника: сезонна, маятникова, безповоротна, тимчасова, постійна, економічна, добровільна, вимушена, легальна, нелегальна, екологічна, політична, етнічна, трудова, човникова, навчальна, туристична тощо. Ця множинність означень стала

наслідком розвитку самої міграції як такої, а також динамічних змін у структурі і напрямках її потоків [1, с. 142-143].

Для цілей нашого дослідження в рамках наукової статті пропонуємо використовувати наступне визначення: зовнішня трудова міграція – економічний вид міграції, обумовлений пошуком постійної або тимчасової (сезонної) роботи, за межами країни походження або країни постійного проживання.

Звернемося до офіційних даних, зібраних Міжнародною організацією з міграції (МОМ). Відповідно до даних дослідження, проведеного в рамках проекту МОМ у 2014-2015 рр., за кордоном перебувають для здійснення трудової діяльності близько 700 тис. Громадян України [2]. У 2016-2018 роках дана цифра не зменшується і, незважаючи на відсутність офіційних даних, ми можемо констатувати тенденцію зростання кількості трудових мігрантів.

О.І. Замора у своїй статті відзначив, що потоки заробітчанства сформувалися в умовах низької заробітної плати в зареєстрованому секторі економіки, підвищеного рівня безробіття та вимушеної неповної зайнятості, поширення бідності та високого рівня маєтного розшарування населення, значного розриву в рівнях оплати праці в Україні і зарубіжних країнах (особливо в перерахунку на іноземну валюту за офіційним курсом) [3, с. 896].

Аналіз статистичних даних дав можливість констатувати наявність ще однієї причини трудової міграції, а саме підвищення рівня інфляції. Якщо в 2013 р. споживчі ціни зросли лише на піввідсотка, то в 2014 р. – майже на 25%, у 2015 р. – на 43%. Водночас середньомісячна реальна заробітна плата становила в 2014 р. 94% від рівня 2013 р., а в 2015 р. – 80% від рівня попереднього року. Хоча номінально середня заробітна плата зросла – 3480 грн. в 2014 р. і 4195 грн. в 2015 р., в результаті стрімкої інфляції національної валюти в доларовому еквіваленті вона різко скоротилася – 292

дол. США в 2014 р. і 192 дол. США в 2015 р. [4]. Станом на січень 2018 року індекс споживчих цін (індекс інфляції) у січні 2018р. порівняно з попереднім місяцем становив 101,5% (у січні 2017р. – 101,1%), а індекс реальної заробітної плати в січні 2018р. порівняно із січнем 2017р. становив 112,3% [5].

Станом на 4 жовтня 2018 року рівень інфляції залишається високим через підвищення зарплат і пенсій. Індекс споживчих цін (ІСЦ) сягнув наприкінці 2017 року 13,7 %, а отже, він був вищим за інфляційний орієнтир НБУ, що становив 8 ± 2 %. НБУ послідовно підвищував свою ключову облікову ставку з 12,5 % у травні 2017 року до 18 % у вересні 2018 року. Це допомогло утримати інфляцію на рівні 9 % у серпні до відповідного місяця попереднього року, проте вартість фінансових ресурсів у країні зросла, а необхідність підвищення тарифів на енергію в майбутньому може чинити додатковий тиск на показники інфляції [6].

Як зазначав О.І. Замора, однією із причин зовнішньої трудової міграції є підвищений рівень безробіття в державі. Проаналізувавши дані з офіційного сайту Державної служби зайнятості України кількість зареєстрованих безробітних на період січень-вересень 2018 року становив – 840 429 осіб [7]. Звертаємо увагу на той факт, що це встановлена кількість лише зареєстрованих, а не наявних в Україні безробітних.

Ситуація на Сході України також негативно вплинула на економічну та соціальну ситуацію загалом та зовнішню трудову міграцію зокрема. Крім перелічених причин масової зовнішньої міграції виділяють також і наступні:

- наявність економічної нестабільності в країні та невизначеність шляхів стабілізації економічних та соціальних процесів;
- відсутність перспектив ефективного використання надбаних професійних знань та навичок, практичного досвіду;

- різниця в оплаті праці та умовах життя в Україні та країнах Європи та Америки;
- відсутність правового захисту інтелектуальної власності, гуманітарні мотиви тощо [8].

Проаналізувавши соціальні та економічні причини трудової міграції, вважаємо за потрібне перейти до аналізу наслідків зовнішньої трудової міграції. До негативних наслідків зовнішньої трудової міграції відносимо: втрату великої кількості репродуктивно та економічно активного населення, зменшення рівня народжуваності та прискорення старіння нації.

Чисельність населення України, що становило 1993 р. 52 млн. осіб, внаслідок негативних тенденцій природного відтворення скоротилося майже на 10 млн. У 2010-2015 рр. природне скорочення становило в середньому понад 160 тис. на рік. За прогнозом, якщо показники народжуваності, тривалості життя та міграції залишаться незмінними, у 2050 р. в Україні буде 32 млн. мешканців. Частка в населенні осіб старше 60 років зросте у півтора разу [9, с. 7].

До негативних наслідків зовнішньої трудової міграції О.М. Петрос та В.Т. Васильєв відносять: нерентабельність та втрати від вкладень в освіту і підготовку фахівців; зростання демографічного навантаження на працюючих на внутрішньому ринку; зменшення податкових надходжень та відрахувань у соціальні фонди; зростання цін на товари і послуги на внутрішньому ринку при існуючій низькій купівельній спроможності основної маси населення [10, с. 98].

Однак, варто зазначити, що не можна оцінювати таке явище, як «зовнішня трудова міграція» лише з негативної точки зору. Для отримання повної картини та розробки дії, які допоможуть зменшити кількість негативних наслідків міграції, необхідно у повній мірі оцінити й позитивні аспекти міграції.

Одним із позитивних наслідків зовнішньої трудової міграції є зменшення напруги на ринку праці, скорочення рівня безробіття. Важко сперечатися з думкою, що за відсутності працевлаштування за кордоном чисельність безробітних більш ніж удвічі перевищила б їх фактичну кількість [11].

До позитивних наслідків також можемо віднести і грошові перекази трудових мігрантів в Україну, які в середньому складають 4000-5000 доларів. Згідно з результатами дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток України перекази мігрантів в Україну становлять майже половину бюджету домогосподарств, які мають у своєму складі довгострокових трудових мігрантів, і 60% бюджету тих, члени яких практикують короткострокову трудову міграцію. Більш того, кожен п'ятий довгостроковий мігрант висловив інвестиційні наміри, віддаючи перевагу інвестиціям у свої місцеві громади в Україні та в такі сектори, як будівництво, туризм і роздрібна торгівля [2].

Не можна не згадати також і про поширення європейських цінностей в Україні, зниження навантаження на соціальні фонди; підвищення кваліфікації мігрантів, які повернулись додому. Однак, варто вказати, що незважаючи на позитивні наслідки зовнішньої трудової міграції, негативні наслідки мають більш питому вагу. Саме тому, потрібно налагодити державну міграційну політику, вжити дії до покращення умов життя в Україні задля «пробудження» бажання повернутися на Батьківщину.

Висновки з даного дослідження та перспективи. У якості підсумку, можемо зазначити, що явище «зовнішня трудова міграція» має як негативні, так і позитивні наслідки, які наразі допомагають Україні зменшити напругу на ринку праці та скоротити безробіття. Однак, вважаємо, що нашою державою мають бути вжиті наступні дії задля зменшення кількості трудових мігрантів у майбутньому задля попередження виникнення тих наслідків, про які було зазначено у роботі: стабілізація соціально-

економічних процесів та підвищення рівня праце забезпечення, запровадження соціальних пілґ, створення нових робочих місць з гідною оплатою праці.

Вирішення цієї проблеми є справою не одного дня, навіть не декількох років. Однак, спрямувавши сили на запровадження пілґ, створення робочих місць, зменшення рівня безробіття, ми зможемо наблизитися до бажаного результату.

Література

1. Глобалізація і трудова міґрація в Європі: [монографія] / Б. М. Юськів. – Рівне: видавець О. М. Зень, 2009. – 479 с.
2. Міґрація як чинник розвитку в Україні. – К.:МОМ, 2016. http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf
3. Замора О.І. Трудова міґрація як аспект проблеми зайнятості в регіоні / О.І. Замора // Економіка і суспільство. Випуск №9, – 2017. – с.896-900
4. Соціально-економічне становище в Україні за 2015 рік. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2015/publ_12_2015_u.html
5. Соціально-економічне становище в Україні за 2018 рік. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2018/publ_01_2018_u.html
6. Світовий банк. Україна. Економічний огляд станом на 4 жовтня 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:-RTqOqIV_NwJ:pubdocs.worldbank.org/en/852661538644787369/Ukraine-Economic-Update-October-2018-UKR.pdf+&cd=4&hl=ru&ct=clnk&gl=ua
7. Офіційний сайт Державної служби зайнятості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/1-dani-shchodo-kilkosti-zareyestrovanyh-bezrobitnyh-ta-nadannya-yim-poslug-takozh>

8. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.idss.org.ua/monografii/poznyak_2010.pdf.
9. Міграція в Україні: факти і цифри / Міжнародна організації з міграції (МОМ) . Представництво в Україні. – 2016 рік. – С. 32.
10. Петрос О.М., Васільєв В.Т. Міжнародна трудова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України / О.М. Петрос, В.Т. Васільєв // Вісник НАДУ. Соціальна і гуманітарна політика. Випуск 4. – 2015. – С. 93-100.
11. External Labour Migration in Ukraine as a Factor in Socio-Demographic and Economic Development. <http://www.carim-east.eu/media/CARIM-East-2012-RR-14.pdf>

References

1. Globalizatsiya i trudova migratsiya v Evropi: [monografiya] / В. М. Yuskiv. – Rivne: vidavets O. M. Zen, 2009. – 479 s.
2. Migratsiya yak chinnik rozvitku v UkraYinI. – K.:MOM, 2016. http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf
3. Zamora O.I. Trudova migratsiya yak aspekt problemi zaynyatosti v regionI / O.I. Zamora // Ekonomika i suspilstvo. Vipusk #9, – 2017. – S. 896-900.
4. Sotsialno-ekonomichne stanovische v UkraYinI za 2015 rik. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2015/publ_12_2015_u.html
5. Sotsialno-ekonomichne stanovische v UkraYinI za 2018 rik. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2018/publ_01_2018_u.html
6. SvItoviy bank. UkraYina. Ekonomichniy oglyad stanom na 4 zhovtnya 2018 roku [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:-RTqOqIV_NwJ:pubdocs.worldbank.org/en/852661538644787369/Ukraine-Economic-Update-October-2018-UKR.pdf &cd=4&hl=ru&ct=clnk&gl=ua](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:-RTqOqIV_NwJ:pubdocs.worldbank.org/en/852661538644787369/Ukraine-Economic-Update-October-2018-UKR.pdf&cd=4&hl=ru&ct=clnk&gl=ua)

7. OfitsIyniy sayt DerzhavnoYi sluzhbi zaynyatostI. [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/1-dani-shchodo-kilkosti-zareyestrovanyh-bezrobitnyh-ta-nadannya-yim-poslug-takozh>
8. Naselennya UkraYini. Trudova emIgratsIya v UkraYinI. – K.: In-t demografIYi ta sotsIalnih doslIdzhen Im. M.V. Ptuhi NAN UkraYini, 2010 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.idss.org.ua/monografii/poznyak_2010.pdf
9. MIgratsIya v UkraYinI: fakti I tsifri / MIzhnarodna organIzatsIYi z mIgratsIYi (MOM) . Predstavnitstvo v UkraYini. – 2016 rIk. – S. 32.
10. Petros O.M., VasIIEv V.T. MIzhnarodna trudova mIgratsIya: anallz situatsIYi ta naslIdkIv dlya UkraYini / O.M. Petros, V.T. VasIIEv // Visnik NADU. SotsIalna I gumanItarna polItika. Vipusk 4. – 2015. – S. 93-100.
11. External Labour Migration in Ukraine as a Factor in Socio-Demographic and Economic Development. <http://www.carim-east.eu/media/CARIM-East-2012-RR-14.pdf>